

Het Trippenhuys
Kloveniersburgwal 29
Amsterdam

Postbus 19121
1000 GC Amsterdam

telefoon (020) 5 51 07 00
telefax (020) 6 20 49 41
memocom NLX1238
telex 20000 + (memo nl)
MMIC 27:NLX1238

Aan de Staatssecretaris
van Onderwijs en Wetenschappen

Ref. CGW/GM/2033 Doorkiesnr.

Amsterdam, 26 april 1994

Onderwerp Commentaar rapport Verkenningcommissie Moderne Letteren,
uw kenmerk OWB/CS-94002378 d.d. 2 februari 1994

Op verzoek van het bestuur van de Afdeling Letterkunde heeft het bestuur van de Commissie Geesteswetenschappen een commentaar opgesteld op het rapport van de Verkenningcommissie Moderne Letteren, dat u ons op 2 februari j.l. toezond. Het bestuur van de KNAW onderschrijft het commentaar. De tekst ervan volgt hieronder.

1. Algemeen

Het rapport van de Verkenningcommissie Moderne Letteren biedt een helder en degelijk overzicht van het universitaire onderzoek en onderwijs op het gebied van de moderne letteren. De situatie waarin de moderne letterenstudies zich bevinden en de problemen waarmee zij worden geconfronteerd, worden zorgvuldig beschreven en geëvalueerd. Men vindt in het rapport veel met zorg geformuleerde passages, waarin op genuanceerde wijze een standpunt wordt vertolkt. Overigens is *De moderne letteren in Nederland* niet een opzienbarend rapport: daarvoor bevat de zorgwekkende analyse voor ingewijden helaas teveel bekende elementen.

In dit commentaar zullen alleen enkele algemene punten worden aangestipt. De problemen van de moderne letteren verschillen over het algemeen niet van die van de geesteswetenschappen in het algemeen. Die problemen zijn voor een belangrijk deel al behandeld in adviezen van de Commissie Geesteswetenschappen, zoals het rapport "Tegen de Stroom" (1989). Voor een deel zijn zij ook nog onderwerp van adviezen die thans door de CGW worden voorbereid. De conclusies van de Verkenningcommissie stroken met die van de CGW.

2. De betekenis van het onderzoek en het onderwijs op het gebied van de moderne letteren

Het rapport beschrijft in hoofdstuk 3 op overtuigende wijze de maatschappelijke relevantie van de geesteswetenschappen in het algemeen en van de moderne letteren in het bijzonder. Er wordt duidelijk aangetoond - overeenkomstig wat de Commissie Geesteswetenschappen al eerder betoogde, onder meer in haar reactie op het HOOP 1992 - dat voorzieningen voor onderwijs en onderzoek op deze terreinen in Nederland onmisbaar zijn.

Blijkens de evaluatie in hoofdstuk 7 wordt er in Nederland op het gebied van de moderne talen belangrijk onderzoek gedaan. Het belang en de kwaliteit blijken zowel uit kwantitatieve gegevens - door de commissie terecht met de nodige omzichtigheid gepresenteerd - als uit de inhoudelijke evaluatie van de diverse vakgebieden. Die evaluatie lijkt in enkele gevallen weliswaar iets te weinig kritisch. De commissie heeft er kennelijk voor gekozen om terughoudend te zijn met het expliciet uitoefenen van kritiek. Dat is jammer, want met iets minder terughoudendheid in dit opzicht zou het rapport aan overtuigingskracht hebben gewonnen.

3. Door de Verkenningcommissie aanbevolen maatregelen

3.1 De opbouw van de wetenschappelijke staf

"De vaste formaties bij de moderne letteren zijn niet toereikend voor de uitvoering van de onderwijstaken bij toewijzing en uitvoering van een noodzakelijke onderzoekscomponent van 40%, noch hebben zij in de meeste gevallen een adequate leeftijdsopbouw." Deze conclusie van de commissie in paragraaf 3.4.6 (p. 51) bevestigt wat de Commissie Geesteswetenschappen al eerder betoogde. De formaties binnen de Letterenfaculteiten zijn in veel gevallen al jaren ontoereikend voor de vervulling van de onderwijs- en onderzoektaken en zoals aangegeven in par. 3.4.6. verslechtert de situatie nog meer. De aanbeveling van de commissie om nieuwe plaatsen te creëren voor jonge gepromoveerde onderzoekers strookt met de eerdere aanbeveling van de CGW om te streven naar een evenwichtiger stafopbouw en een vergroting van het aantal postdoc-plaatsen. De andere aanbeveling van de commissie in dit verband - samenwerking tussen de instellingen die ertoe leidt dat docenten zo nodig aan meer dan een universiteit doceren - verdient eveneens overweging.

Het overzicht van de voorzieningen in par. 3.4.5 geeft aanleiding tot verontrusting. Bedacht moet worden dat de letteren - en de geesteswetenschappen in het algemeen - zijn aangewezen op financiering van de overheid, omdat zij, anders dan de meeste andere wetenschappen, nauwelijks soelaas kunnen vinden in de derde geldstroom. De overheid heeft hier dan ook een speciale verantwoordelijkheid.

3.2 De kwaliteit en het niveau van de opleiding in de letteren

Verkorting van de studieduur en veranderingen binnen het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs zijn van invloed geweest op het niveau van de universitaire studie, ook van de letterenstudies. Het is jammer dat hierover in het rapport gezwezen wordt: verschillende problemen die in hoofdstuk 4 worden behandeld, zoals de kwestie van de selectie van de studenten, of de relatie tussen het VWO en de universiteiten, zouden daardoor in een helderder perspectief zijn geplaatst. Overigens verdienen de conclusies van de commissie in dit hoofdstuk ondersteuning, dit echter met één uitzondering. De Akademie betreurt dat de commissie geen heil ziet in een differentiatie van universitaire opleidingen in wetenschappelijke en niet-wetenschappelijke (p. 58). Zoals uiteengezet in de reactie van de KNAW op het HOOP 1994 is de Akademie voorstander van het creëren van een speciale leerweg die moet opleiden voor functies in het wetenschappelijke onderzoek.

3.3 Buitenlandse studieperiode (BSP)

De aanbeveling van de commissie om te komen tot een in het studieprogramma geïntegreerde studieperiode aan een buitenlandse universiteit (hoofdstuk 5) verdient krachtige ondersteuning. Doel van de buitenlandse studieperiode moet niet primair zijn, zoals het rapport overtuigend aantoonde, vergroting van de taalvaardigheid, maar consolidatie en verdieping van de kennis van de vreemde taal en cultuur. Van belang is dat de BSP zorgvuldig wordt voorbereid, op de wijze zoals in het rapport wordt aangegeven, en dat er de nodige middelen voor beschikbaar komen.

Aantrekkelijk lijkt daarnaast de in het rapport als variant 3 geschetste mogelijkheid om de opleiding in tweeën te splitsen en de ene helft door een Nederlandse en de andere door een buitenlandse universiteit te laten verzorgen. Het verdient aanbeveling te onderzoeken welke mogelijkheden hier liggen, ook al zal een dergelijke regeling slechts op beperkte schaal uitvoerbaar zijn.

3.4 Het onderzoek op het gebied van de moderne letteren: contouren van de toekomst

Van het toekomstige onderzoek op een uitgestrekt terrein als de moderne letteren kan men slechts de contouren schetsen. De commissie heeft zich hier dan ook wijselijk toe beperkt. In aansluiting op de door de Overlegcommissie Verkenningen ontwikkelde begrippen wordt in par. 8.2.3 de maatschappelijke taak van de moderne letteren omschreven: "door middel van de communicatie met andere culturen een bijdrage te leveren aan de definitie en ontwikkeling van de Nederlandse cultuur als een hoogwaardige, geïnternationaliseerde samenleving". Op basis hiervan onderscheidt de commissie drie deeltaken of functies van de moderne letteren: de intermediaire, de cultureel-literaire en de pragmatisch-taalkundige functie. Dit lijkt een verstandige en adequate beschrijving van de maatschappelijke functie van de moderne letteren. Het is niet moeilijk aan de hand

van deze beschrijving van functies tot een globale indeling van de terreinen van onderzoek te komen. De commissie onderscheidt drie aandachtspunten: literatuur in een culturele context, pragmatisch-gericht taalkundig onderzoek en historisch taalkundig onderzoek. Er is weinig tegen deze indeling in te brengen, of het zou moeten zijn dat zij wel zeer algemeen is. Men kan zich afvragen wat in feite het nut van dergelijke algemene beschrijvingen is.

Concreter wordt de commissie in par. 8.4, waarin zij nieuwe thema's voor het onderzoek aanduidt. Zij beveelt onderzoek aan op het raakvlak tussen taalkunde en literatuur. De aanbeveling verdient ondersteuning. Het aanbevolen onderzoek sluit aan bij meer recente ontwikkelingen in de taal- en letterkunde en zal tot interessante resultaten kunnen leiden.

3.5 Bibliotheekvoorzieningen en apparatuur

Het beeld dat in par. 6.2.3 van de bibliotheekvoorzieningen wordt geschetst moet vertrouwd zijn voor degene die de afgelopen jaren kennis heeft genomen van rapporten over de geesteswetenschappen: bibliotheken die worstelen met teruglopende aanschafbudgetten en met stijgende boekenprijzen, collecties waarin gaten vallen. Het probleem werd al onderkend in het Jaaradvies 1988 van de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid (p. 35) en in het door de CGW in 1989 opgestelde KNAW-advies *Tegen de Stroom* (p. 21). In beide adviezen werd op maatregelen aangedrongen. Men heeft de oplossing naderhand vooral willen zoeken in intensievere samenwerking tussen de bibliotheken en toepassing van elektronische technologie. De Commissie Geesteswetenschappen bereidt een advies voor over de literatuur- en bibliotheekvoorzieningen voor de wetenschappen in het algemeen en voor de geesteswetenschappen in het bijzonder. De commissie is reeds tot de slotsom gekomen dat de oplossing niet louter gevonden kan worden in toepassing van informatie-technologie.

Terecht besteedt het rapport ook ruime aandacht aan de toepassing van informatiseringstechnologie bij het onderwijs en het onderzoek. Het gebruik van deze technologie bij het onderwijs en onderzoek zal bij de taal- en letterkunde - en bij de geesteswetenschappen in het algemeen - in de komende tijd alleen maar toenemen en het is van het grootste belang dat hiertoe de nodige voorzieningen worden verschaft, overeenkomstig de aanbevelingen 27 t/m 33.

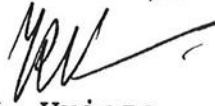
4. Conclusie

Het rapport van de Verkenningscommissie Moderne Letteren beschrijft op overtuigende wijze de maatschappelijke relevantie van de moderne letteren. Het geeft een heldere analyse van de problemen waarmee de moderne letteren worden geconfronteerd. De aanbevelingen van de commissie stemmen overeen met aanbevelingen in adviezen die de Commissie Geesteswetenschappen de afgelopen jaren heeft uitgebracht. De aanbevelingen zijn weldoordacht en verdienen ondersteuning. Het overzicht in het rapport van de

formatieve voorzieningen bij de moderne letteren geeft aanleiding tot verontrusting. Bedacht moet worden dat de letteren - en de geesteswetenschappen in het algemeen - zijn aangewezen op financiering van de overheid, omdat zij nauwelijks soelaas kunnen vinden in de derde geldstroom.

Namens het Bestuur van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen

K. Vrieze
algemeen secretaris

